

GAZDASÁG

B. Nagy Sándor

A Laffer görbe és a gazdasági egyensúly

A gazdaságpolitika igen gazdag eszköztárában a Laffer görbe sajátos helyet foglal el. Ez nem csak azért van, mert a görbe alapját képező elmélet nagyon egyszerű, hiszen ez igaz a legtöbb csodaszernek vélt gazdaságpolitikai, szervezetelméleti receptre, hanem azért is, mert a Laffer görbének lényegében véve napjaink gazdaságpolitikai vitáihoz is sok köze van.

Ami az egyéb elméleteket illeti, említhetjük például a Philips-görbét, amely fordított arányosságot feltételez az infláció üteme (eredetileg pénzbeli bérek) és a munkanélküliség nagysága között. Ebből következik a jól ismert gazdaságpolitikai recept, hogy a munkanélküliség csökkentése elérhető az infláció ütemének gyorsításával, illetve fordítva. Ha az infláció megfékezésére hoz intézkedést az állami gazdaságpolitika, számolnia kell azzal, hogy a munkanélküliség a korábbihoz képest növekedni fog. Az empirikus vizsgálatok – noha teljesen soha nem cáfolták ezt a tételt – nem vagy csak ritkán adnak egyértelmű eredményt, ha igen akkor is csak bizonyos rövidebb időszakokra. Az összefüggés megítélése számos alkalommal változott az elméleti közgazdászok körében is. Általános a vélemény, hogy a Philips görbe a Keynes-i gazdaságpolitika egyik oszlopa.

A szervezetelméletek területén hasonlóan jól ismert tétel a megfelelő vállalati kultúra és a vállalati siker közötti direktnek látszó összefüggés. Tom Peters és Robert Waterman híressé vált könyve¹ alapján, amelyben az akkori élenjáró vállalatok sikereit elemezte, egyértelmű a

---

¹ „A siker nyomában” Kossuth Kiadó, 1986

menedzsment tennivalója: be kell vezetni a megfelelő vállalati kultúrát és akkor a siker garantált. Az empirikus vizsgálatok itt még nagyobb nehézséggel találják magukat szembe, amikor az összefüggés bizonyítását kísérlik meg.

A Laffer görbe

Mit is mond, állít a Laffer görbe? Röviden fogalmazva az adókulcsok és az összadóbevétel kapcsolatával, rugalmasságával foglalkozik, azaz azt mutatja be, hogy az adókulcsok változása, ami az összjövedelem adóként kifizetett hányadát mutatja, milyen irányú és nagyságú változást idéz elő az állam teljes adóbevételében.

Noha az adókulcsok és az összadóbevételek közötti sajátos összefüggést nem Arthur Laffer fedezte fel, mégis a szakirodalomba, a történelemben az ő nevével kapcsolatosan került be.² Arthur Laffer neve a Reagen adminisztrációhoz, pontosabban az úgynevezett „kínálati gazdaságtan”-hoz kötődik.

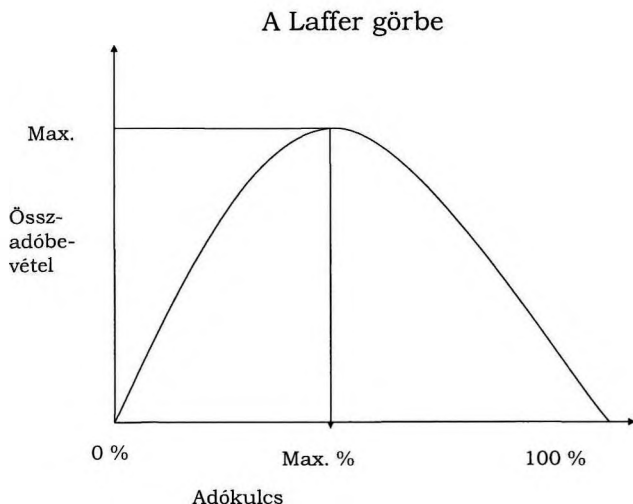
A ma már közismertté vált történet szerint Laffer neves közéleti emberek (többek között Dick Cheney) társaságában 1974 egy délutánján egy szalvétára vázolta fel az elméletet, amelyet azután maga is következetesen Laffer-görbének nevezett. Ez lényegében véve egy klasszikus „városi legenda”, hiszen később maga Laffer sem emlékezett a „szalvétás incidensre”. Az ötlet azonban, amely abban állt, hogy a kormány úgy növelheti adóbevételeit, hogy csökkenti az adókulcsokat, nyomban megragadta nagyon sok szakértő és politikus figyelmét. Nem véletlen, hiszen a kormány úgy növelheti bevételeit, hogy mindenkitől, egyénenként kevesebbet „vesz el”, ami nyilvánvaló politikai nyereség.

A Laffer görbe lényegét az alábbi ábra szemlélteti. Mint látható, az állam adóbevétele két adókulcs esetén nulla: nulla %-os adókulcs és 100%-os adókulcs mellett.

Az egyértelmű, hogy 0%-os adókulcsnál az állami adóbevételek nullával egyenlők. A 100%-os adókulcs esete némileg más. Itt nem csak arról a formális összefüggésről van szó, hogy az állam a teljes

² Ezek között olyanokat kell megemlíteni, mint a 14. századi Ibn Khaldun, vagy a 20. századi John Maynard Keynes vagy Ludwig von Mises.

jövedelmet „elveszi”. Bár a történelem erre is szolgáltatott példát. A volt szocialista országok, így a magyar és a szovjet gazdaságtörténetéből is ismert a „padlás-lesöpítés” gyakorlata, ami igen közel áll a 100%-os adókulcs esetéhez.

A görbe alakjából az is látható, hogy az adókulcsok emelkedésével degresszíven nő az összadóbevétel a maximum, az optimum pontig, majd azon túl az adókulcs emelése következtében az állam összbevétele nem nő, hanem éppen csökken. Ebből egyértelmű a következtetés, hogy – ha az ábra által felrajzolt összefüggés érvényes – az adókulcs változtatás hatása attól függ, hogy az adott időszakban a gazdaság a Laffer görbének melyik oldalán van, a maximumtól jobbra, a rossz oldalon, vagy a minimumtól balra, azaz a jó oldalon. Mindenesetre egyértelmű, hogy az adókulcsok változtatásával az adóbevételek összege optimalizálható, de ez csak a Laffer görbe bal, tehát a jó felén, az optimum ponttól balra eső területen lehetséges.

Az optimum ponttól jobbra eső terület, a Laffer görbe rossz oldalán az adókulcsok az összbevétel csökkenést, túladóztatást váltanak ki. Ismert összefüggés, hogy a túladóztatásnak olyan hatása van, hogy

visszafogja a gazdasági tevékenységet, vagy a szürke, illetve a fekete gazdasági szférába kényszeríti azt. A helytelen (itt túl magas) adókulcsok alkalmazásának veszélye tehát nem csak az, hogy az állam kevesebb adóbevételhez jut, mint egyébként, hanem az is, hogy az adóztatás megfojtja a gazdaságot.

Működött-e valaha a Laffer görbe?

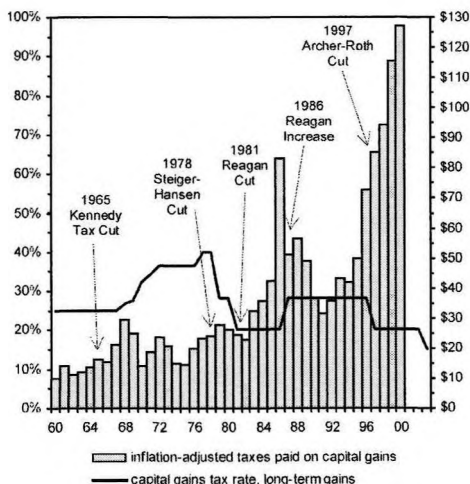
Noha a Laffer görbe elmélete igen egyszerűnek látszik, empirikus bizonyítása annál kevésbé egyértelmű, bár számos vizsgálat igazolni látszik az érvényességét.

Több neves közgazdász bírálata magát a görbét, annak alakját veszi célba. Kifejtik, hogy csalóka az a tény, hogy a görbe két pontja, a 0%-os és a 100%-os adókulcs melletti pont igen jól definiálható. Homályban marad ugyanis, hogy e két ponton túl hogyan alakul a görbe formája, hiszen számtalan lehetőség áll nyitva. Lehet a görbe laposabb, vagy meredekebb. Lehet, hogy nem szabályos alakú, jobbra, vagy balra dől. Elképzelhető az is, hogy a csúcs hepe-hupás, több csúcspont is van. Az sem biztos, hogy az adóbevétel maximuma az 50%-os adókulcs környezetében található.

A tényleges adatokkal való összevetés csak bizonyos időszakokra vonatkozóan használható fel a Laffer görbe érvényességének bizonyítékeként.

Az alábbi ábrán egy speciális jövedelemtípus, a tőkejövedelmekre (árfolyamnyereség, kamat) kivetett adókból származó bevételeket és az erre a jövedelemtípusra vonatkozó adókulcsokat vetettük össze az Egyesült Államokban. Nyilvánvaló, hogy ez az adózott jövedelemnek csak egy része, amit a következtetések levonásánál figyelembe kell vennünk.

Az ábra gondos vizsgálatából a Laffer görbe mögött lévő összefüggés több ponton, több időszakra vonatkozóan is igazolódni látszik. A vonal az érvényes adókulcsokat, a hasábok az ebből adódó bevételeket ábrázolják.

Forrás: Laffer (2004)

A legnyilvánvalóbb az összefüggés az 1981. évi Reagan elnök nevéhez fűződő adókulcs-csökkentés, valamint az 1997. évi Archer-Roth féle adókulcs-csökkentés.

Hazai gazdaságpolitikai „áthallások”

A fenti összefüggések „tetten érhető” a hazai közgazdasági, belpolitikai vitákban is. A legutóbbi parlamenti választások során, illetve azóta is, a két legnagyobb párt ellentétesen ítéli meg azt, hogy hogyan lehetne a magyar gazdaságot gyorsabb növekedési pályára állítani. A különbségek – sok minden mellett – az alkalmazandó adókulcsok, a jövedelemcentralizáció mértékében nyilvánulnak meg.

Az egyik párt – jórészt a nemzetközi adósságcsapda és a korábbi gazdaságpolitikai hibák foglyaként, kényszerből – úgy ítéli meg, hogy az egyensúly az elvonások, az adóterhek, adókulcsok növelésével teremthető meg. Ennek a megoldásnak az akut veszélye a gazdasági

növekedés lelassulása, leállása, a feketegazdaság felduzzadása (jelenleg ez a GDP 30%-ának megfelelő nagyságrendű), a növekvő adóterhek és a magasabb munkanélküliség miatti politikai veszteség. Jelen pillanatban sok jel mutat arra, hogy ez az összefüggés a gyakorlatban érvényre jut. A Laffer görbe alkalmazása esetén ez az elképzelés azon a feltételezésen alapul, hogy a magyar gazdaság a görbe bal oldalán, a jobbik térfélen van.

A másik gazdaságpolitikai recept szerint a kiút a jövedelemcentralizáció, az adókulcsok mértékének a csökkentése. Az elképzelés az, hogy az alacsonyabb adókulcsok révén a gazdaságban hagyott jövedelmek „felpörgetik” a gazdaságot és a bővülő GDP, még az alacsonyabb adókulcsok mellett is, a korábbinál magasabb, több állami bevételt eredményez. Ehhez járulna még az a politikai nyereség, ami adókulcs csökkentésével együtt járna. A Laffer görbe alkalmazása esetén ez az elképzelés azon a feltételezésen alapul, hogy a magyar gazdaság a görbe jobb oldalán, a túladóztatási térfélen van.

Közgazdászként, kutatóként rendkívül fontos tudományos, szakmai kérdésnek tekinteném annak a megállapítását, „kikutatását”, hogy a magyar gazdaság jelenleg, illetve az elmúlt pár évet felölelő időszakban a Laffer görbének melyik oldalán helyezkedik el. Ettől függően ugyanis ugyanazok az intézkedések egymással szöges ellentétben álló eredményekhez vezetnek.

Az ilyen értelmű vizsgálatok, tanulmányok nélkül mindkét álláspont hipotéziseken, feltételezéseken alapul. Napjaink társadalomtudományának, a közgazdaságtanának nagy adóssága, hogy ez a kérdés alig kapott, illetve kap intézményes, forrásokkal is alátámasztott figyelmet.

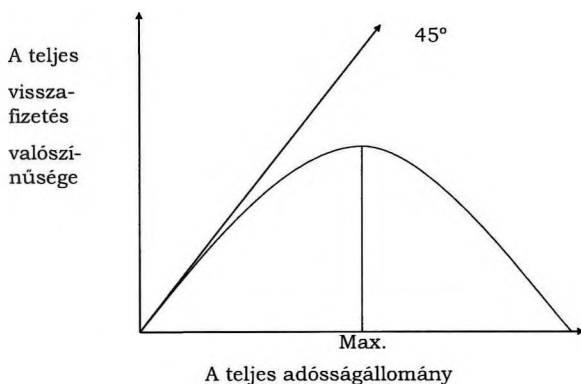
Ha a magyar GDP-nek a költségvetésben centralizált hányadát vizsgáljuk, ez ma kb. 42-43%, akkor azt kell megállapítanunk, hogy a magyar gazdaság a Laffer görbén a csúcsponton, a túladóztatás határához közel helyezkedik el. Ennek a megállapításnak az érvényességét erősen befolyásolják módszertani problémák abban a vonatkozásban, hogy mit tekintünk centralizált jövedelemnek, valamint hogy figyelembe tudjuk-e venni a fekete gazdaságot.

A Laffer görbe és a nemzetközi eladósodás

A Laffer görbe mögötti összefüggés, illetve ez az elemzési technika igen jól alkalmazható a nemzetközi eladósodás kérdésének, belső dinamizmusának elemzésére is. A Laffer görbét a nemzetközi eladósodás, pontosabban az adósságenyhítés problémájára Krugman (1988) dolgozta ki. Ennek során egyértelműen bizonyította, hogy a külföldi adósságok egy részének elengedése nem egyoldalú jótékonyági aktus a hitelezők oldaláról, hanem mindkét fél részére gazdasági, pénzügyi előnyökkel jár. Ez a hozzáállás világosan cáfolja a nemzetközi eladósodás problémájának azt a – Magyarországon is népszerű – megoldási módját, amely szerint nem lehet mást tenni, mint fizetni, fizetni...

Az alábbi ábrán a Laffer görbe módosított változatát mutatjuk be. A vízszintes tengelyen a vizsgált ország adósság állományát tüntetjük fel, a függőleges tengelyen pedig az adott adósságállomány visszafizetésének valószínűségét ábrázoljuk.

A külföldi adósság Laffer görbéje

A görbe azt az összefüggést „írja le”, amely szerint egy adott ország esetében a külföldi adósságállomány növekedésével csak degresszív módon nő az adósságszolgálat teljesítése, illetve teljesítésének való-

színűsége. A 45° egyenes azt az állapotot jellemzi, amikor a felvett hitelek pontosan, veszteség nélkül megtérülnek, és a kamatfizetésben sincs elmaradás. Fontos megemlíteni, hogy az adósságszolgálat során az ország nem csak kamatokat fizet, hanem törlesztő részleteket is. Látható, hogy az adósságállomány növekedésével a módosított Laffer görbe – egy bizonyos adósságállományon túl – jobbra eltér a 45° egyenestől. Itt is létezik egy optimális pont, amelyen túl a hitelállomány növekedése már csökkenti ezt a valószínűséget, azaz az ország a nemzetközi adósságra vonatkozó Laffer görbe bal oldaláról a jobb oldalára csúszik át.

Ha a világ legeladósodottabb országait vesszük, ez a görbe felhasználható annak igazolására, hogy ezen országok esetében célszerű az adósság-elengedés eszközével élni, mivel ez mind a hitelező, mind az adós országok érdekeit szolgálja leginkább azzal, hogy a fizetési képtelenség veszélye ezen a módon jelentősen csökkenthető. A nemzetközi tapasztalat egyértelműen arra utal, hogy a fizetési képtelenség mind az adós, mind a hitelező országok számára súlyos veszteségeket jelent. Elkerülése ezért közös érdek.

Az adósság-elengedés hatása a görbén abban jelenik meg, hogy az adósságállomány csökkenésével a vízszintes tengelyen jobbról balra mozdulunk el, ami az egyszerűbb esetekben azt jelenti, hogy csökken az adósságállomány, nő viszont az adósságszolgálat teljesítésének valószínűsége. A legkedvezőbb fejlemény, ha az ország a görbe jobb oldaláról átkerül annak bal oldalára.

A legeladósodottabb fejlődő országok adósságproblémáinak kezelésében a Nicholas Brady nevéhez fűződő Brady-terv vált ismertté, amelynek keretében 1985-89 között 13 országban mintegy 71 milliárd USA dollár adósságot engedtek el. Itt kizárólag olyan ország jöttek szóba, amelyek a görbe jobb, tehát a rossz oldalán helyezkedtek el.

A módosított Laffer görbéből is leolvasható, hogy az adósság-elengedés egyszerűnek tűnő technikája komoly elemzéseket és figyelmet igényel. A túl sok és a túl kevés dilemmája itt is nyilvánvalóan adódik. Éppen ezért a hitelező országok az adósság-elengedést megfelelő belső gazdasági, pénzügyi és intézményi reformokkal igyekeznek összekötni. Ezzel együtt nem tagadható, hogy nehéz pozitív irányú összefüggést találni az adósság-elengedés és a gazdasági növekedés között az érintett országokban. Ennek az is lehet a magyarázata,

hogy maga az alkalmazott technika is inkább az eladósodott ország fizetőképességének fenntartására, semmint annak növekedésére koncentrál.

Az érintett országok további elemzése során Husain (1997) arra a következtetésre jutott, hogy a két fajta Laffer görbe között összefüggés van. Azok az országok, amelyek a külföldi adósság Laffer görbéjén, a jobb oldalon, tehát a gyengén teljesítő, törlesztő mezőben helyezkednek el, azok a belső adózással foglalkozó eredeti Laffer görbén is a jobb oldalon, tehát a túladóztatási mezőben helyezkednek el.

Tehát ha egy ország az optimális szintet meghaladóan vett fel külföldi hiteleket előbb-utóbb eljut abba a helyzetbe, hogy az adósságszolgálati fizetéseket (a kamatot és a törlesztést) csak a belföldi túladóztatás révén tudja biztosítani. Egy idő után bekövetkezik az a helyzet, hogy az adósságszolgálatot így sem tudja ellátni. Ekkor következik be a fizetéseképtelenség.

Husain megállapítása is megerősíti azt a szakirodalomban ma már széles körben ismert nézetet, amely szerint a külföldi hitelek felvétele nem, vagy csak nagyon korlátozott mértékben használható fel a gazdasági fejlődés ütemének gyorsítására, noha ez 1970-es években egy közkeletű gazdasági, politikai illúzió volt.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- HUSAIN, AASIM M. (1997), Domestic Taxes and the External Debt Laffer Curve, *Economica* 64: 519-525.
- KRUGMAN, PAUL (1988), Market-based debt-reduction schemes, NBER Working paper No. 2587, May 1988.
- LAFFER, A.B. (1986), The Ellipse: an explanation of the Laffer curve in a two-factor model. In: Canton, V.A., Kadlec, C.W., Laffer, A.B. (Eds.), *The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy*. Greenwood Press, New York, 1-35.
- LAFFER, A. B. (2004), *The Laffer Curve - Past, Present, and Future*, <http://www.heritage.org/Research/Taxes/bg1765.cfm>, accessed on 14 October 2006.